

rının bir listesi için bk. *Osm.Ar.*, XXXIII [2009], s. 12-22). Bazı yazılarında M. Reşidoğlu, Oğuz Kınıklı, Kemal Hacıkayaoğlu gibi takma adlar kullanmıştır. *Osmanlı Araştırmaları* dergisinin XXXIII ve XXXIV sayıları ona armağan olarak çıkmıştır (I-II, İstanbul 2009).

BİBLİYOGRAFYA :

Altan Deliorman, *Türk Yurdunun Bilgeleri*, İstanbul 2009, s. 139-149; Coşkun Alptekin – Selçuk Mülâyim, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özerğin”, *MÛTAD*, sy. 3 (1987/88), s. 283-294; a.mlf.ler, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özerğin’in Hayatı ve Eserleri”, *Osm.Ar.*, Prof Dr. Muammer Kemal Özerğin hatıra sayısı-I, XXXIII (2009), s. 9-22; Tuncer Baykara, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özerğin (1930-1986)”, *TK*, XXV/291 (1987), s. 449; a.mlf., “Muammer Kemal Özerğin (1930-1986)”, *Osm.Ar.*, Prof. Dr. Muammer Kemal Özerğin hatıra sayısı-II, XXXIV (2009), s. 11-16; G. Ö. Dinç, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özerğin (1930-1986)”, *Top Tarihi Araştırmaları*, sy. 3, İstanbul 1989, s. 191-192.

SELÇUK MÜLÂYİM

ÖZEROĞULLARI

Hatay Dörtöyl çevresine
XIV-XVI. yüzyıllar arasında
hâkim olan Türkmen beyliği.

Beyliğin merkezi bugün Hatay’ın Dörtöyl ilçesinin bir mahallesi olan Özerli’dir. Beyliğe adını veren Özer Bey’in Üçok koluna mensup Yüregir, Kosun Varsak’ı, Kara İsâ, Kuştemür (Kuştemür) beylerle birlikte Çukurova’ya geldiği rivayet edilir. Yüregir’in oğlu Ramazan Bey, Adana’da Ramazanoğulları Beyliği’ni; Özer Bey Dörtöyl, Payas, İskenderun, Derbsak, Erzincan (Yeşilkent) yöresinde Özeroğulları Beyliği’ni; Gündüzoğulları Amanoslar’ın doğusunda Gündüzoğulları Beyliği’ni kurmuşlardır.

Özeroğulları hakkındaki bilgiler oldukça dağınık ve yetersizdir. Onların Üçoklar’ın hangi boyuna mensup olduğu bilinmediği gibi beyleri hakkında da sağlam bilgiler yoktur. Bölgedeki cemaatlerin çoğu Halep yöresinden gelerek bölgeye yerleşen Çoğun Türkmenleri’ndendi. Onların da Döğür boyuna değil Kınık boyuna bağlı olmaları muhtemeldir. Özeroğulları’yla ilgili Memlükler dönemine ait kaynaklarda bazı bilgiler yer alır. Bunlardan hareketle 1374’te Sîs’i (Kozan) kuşatan Türkmen beylerinden Dâvud Bey’in bu aileden olduğu tahmin edilmektedir. 781’de (1379) İskenderun ile Erzincan arasındaki Demirkapı’da Timurbay kumandasındaki Memlük ordusunu yenilgiye uğratan Ramazanoğulları kuvvetleri arasında Özeroğulları’nın da yer almış olması kuvvetle muhtemeldir.

784’te (1382) Dulkadirli Sülü Bey’i cezalandırmak için bölgeye gelen Memlükler’in Halep valisi Özeroğulları’na saldırdı, onlar da Amanos ormanlarında saklanarak tehlikeyi savuşturdu. Ertesi yıl Halep Valisi Yelboğa, Ayas’tan Halep’e dönerken Özerli Türkmenler’in baskınından zorlukla kurtulabildi.

1410’lu yılların başında Özeroğulları muhtemelen Aydoğmuş Bey kumandasında Antakya’yı ele geçirdilerse de Gündüzoğlu Gördü Bey onları yenip şehri ele geçirdi. Esir alınan Aydoğmuş Bey 819’da (1416) Şam zindanlarında öldü. Ertesi yıl Memlük Hükümdarı el-Melikü’l-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdî, Humus’ta bulunduğu sırada Özeroğulları’ndan elçiler gelerek af talebinde bulundu. Şeyh el-Mahmûdî, Halep’e geldiğinde huzura alınan Özeroğlu Dâvud Bey’e hil’at giydirip para ve silâh yardımı yaptı. 828’de (1425) Özeroğulları ile Ramazanoğulları arasındaki mücadelede Memlük Sultanı Baybars’ın Özeroğulları’na yardım gönderdiği bilinmektedir.

Memlükler, Çukurova’daki Türkmen beylerinin bölgelerinde güç kazanarak bağımsızlık peşinde koşmalarını engellemek için bunların beylerini sık sık değiştirmekteydi. Türkmenler de Memlük valileri arasındaki çekişmelerden yararlanıp bölgede güç kazanmaya çalışıyordu. Memlükler bazan da bir beyliği diğeri üzerine salmakta ve genellikle zayıf olanı desteklemekteydi. 1429’da Kahire’ye giderek Memlük Sultanı Baybars’a bağlılıklarını bildiren Türkmen beyleri arasında Ramazanoğlu Mehmed Bey, Derbsak ve yöresi ülkelerinin sahibi Emîr Özeroğlu Dâvud, Varsak Türkmenleri’nin ileri gelenlerinden birçokları ile Şeyzer ülkesi hâkimi Sakalsızoğlu da bulunmaktaydı. 1436’da Karamanoğlu İbrâhim Bey, Dulkadirîliler’a bağlı Kayseri üzerine yürüdüğünde yanında Ramazanoğlu, Özeroğulları ve Gündüzoğulları yer almıştı. 843’te (1439) Ramazanoğlu Eylük Bey’in Varsak beylerinden Kara oğlu Mûsâ’ya karşı yaptığı seferde Özeroğulları yine yardımcı oldu. Safevîler’in atası Şeyh Cüneyd, II. Murad’ın son zamanlarında Arsuz yöresinde tutunamayarak Canik’e (Samsun) kaçarken kendisini yakalayan Özeroğulları’na bütün mallarını vermek zorunda kalmıştı.

II. Bayezid’in Çukurova’yı Memlükler’den almak için giriştiği mücadelede (1485-1490) Ceyhan nehri kıyısında Osmanlı ordusu karşısında tutunamayan Türkmenler arasında Özeroğulları’ndan Mekkî Bey de vardı. Çukurova 922’de (1516) Osmanlı

topraklarına katıldığında Dörtöyl, Payas, İskenderun ve Arsuz bir sancak şeklinde teşkilâtlandırıldı. Özeroğlu Ahmed Bey ilk Osmanlı sancak beyi olarak tayin edildi. 927’de (1521) Ahmed Bey yine sancak beyi, Ahmed Bey’in Abdülkerim ve Uğurlu adlı iki oğlu ile Özeroğulları’ndan Hüseyin Bey oğlu Şâhruh, Ürkmez oğlu Mehmed timar sahipleri idi. 927 tarihli *İcmal Defteri*’nde (BA, TD, 109, s. 31-32) Ahmed Bey’in Seydi Bey adlı bir kardeşi olduğu ve Seydi Bey’in Seydi isimli oğlunun da 8999 akçelik timar tasarruf ettiği görülür.

Ahmed Bey’e 929 (1522-23) ve 933 (1526-27) yıllarında 146.000 akçelik sancak beyliği hassı tayin edildi. 1526’da bölgede etkili olan Safevî kaynaklı isyan hareketleri Ramazanoğlu Pîrî Mehmed Bey (Paşa) tarafından bastırıldı. 935’te (1529) Ahmed Bey’in kardeşi Seydi Bey’in oğlu Seydi başına kızılbaş tacı koyarak ayaklandı ve Ahmed Bey’i öldürdü. Yöredeki zeâmet sahiplerinden Yûsuf’u ve Özeroğulları’ndan Şâhruh’un babası Hüseyin Bey’i katledip 5000 kadar adam topladı. Ceyhan yakınlarındaki Berendi nahiyesini ve Karataş yakınlarındaki Ayas kasabasını yağmaladı. Bugünkü Kadiri’nin yerinde bulunan Karşızulkadriye kasabasına saldırarak burasını da talan etti. Seydi tehlikesi Adana’dan 4500 askerle gelen Ramazanoğlu Pîrî Bey tarafından ortadan kaldırıldı.

932 (1526) tarihli *Mufassal Defter*’de Özer-ili sancağının adı Osmanlı kâtiplerince yanlış olarak Üzeyir diye kaydedilir. Burada ilk cemaat Ordu-yı Ahmed Bey adını taşır. Ahmed Bey için Üzeyir sancak beyi denilmekle birlikte ilk dört cemaatte beş kişinin Seydi Bey’in nökeri olarak kayıtlı olması kardeşi Seydi Bey’in de bir süre sancak beyliği görevinde bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. 1529-1545 arası sancak beyleri hakkında bilgi yoktur. 1545’te Ömer Bey, 1548-1553 arasında Veli Bey, 1554’te Çerkez Bey ve Ali Bey, 1554-1559’da Veli Bey (2. defa), 1559’da Mehmed Bey, 1571’de Kurt Bey ve İskender Bey, 1573’te Ahmed Bey sancak beyliği yapmıştır. Bunlardan bazılarının Özeroğlu olmadığı bilinmekle birlikte diğerleri konusunda kesin bilgi yoktur.

1604-1608 yıllarında Anadolu’yu kasıp kavuran Celâî ayaklanmalarında Osmanlı ile Erzincan arasındaki Kınık kasabası haritadan silindi. Hüseyin Paşa’yı öldürerek Adana’yı ele geçiren Cemşid, Ramazanoğulları’nı etkisiz hale getirdi (1016/1607). Bir yıl sonra Adana beylerbeylik yapılarak Mustafa Paşa’ya verildi. Bu dönem-

de Özer-ili sancağında da Özeroğulları'nın etkisi giderek zayıfladı. 1760'larda Küçükalioğulları ailesi bölgede siyasî bir güç haline geldi. Özer-ili sancağı Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan hac ve ticaret yolu üzerinde beş ayrı derbent ve kervansaray ile stratejik öneme sahipti. 1573'te sancağın toplam vergi nüfusu 4477 yetişkin erkek, tahminî nüfusu ise 22.000 kişi kadardı. Özeroğulları'ndan günümüze kalmış hiçbir tarihî eser yahut vakıf yoktur. Gerek Memlükler gerek Osmanlılar döneminde Amanos dağlarını arkasına alarak geçit ve derbentlerle dolu stratejik bölgede varlığını sürdüren bu Türkmen beyliğinden zamanımıza gelebilmiş olan aileler bugün Dört Yol ve Payas'ta yaşamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri (haz. Halil Sahillioğlu), İstanbul 2002, s. 153; *Åıkpaşazâde, Tarih*, s. 225; Eviya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), III, 31-33; Yaşar Koprman, *el-Aynî'nin İkdü'l-Cümân'ında XV. yy.'a Ait Anadolu Tarihi ile İlgili Kayıtlar* (doktora tezi, 1971), AÜ DTCF Ktp., nr. 149, s. 98; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, s. 195-197; a.m.f., "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar", *TAD*, I/1 (1963), s. 64-65; Abdulkadir Gül, *Üzeyr Sancağı'nın Sosyo-İktisadi Yapısı: 1521-1573* (yüksek lisans tezi, 1996), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, Ankara 2009, II, tür.yer.; Kerim İker Bulunur, *110 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Özer (Üzeyr) Sancağı* (yüksek lisans tezi, 2004), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Şahmettin Kuzucular, *Dört Yol, Hatay, Çukurova Tarihi ve Türkmenleri*, İskenderun 2012, s. 116-117; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova'da Nüfuz Mücadelesi", *TTK Belleten*, XXXI/123 (1967), s. 352.

YILMAZ KURT

ÖZKAN, İsmail Hakkı

(1941-2010)

Türk müzikisi nazariyatçısı ve hocası.

15 Nisan 1941 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Aziz Bey, annesi Zehra Hanım'dır. İlk öğreniminin ardından ortaokulu ve liseyi Özel Işık Lisesi'nde okudu. Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nde son sınıfa kadar sürdürdüysede tamamlamadı. 1960-1967 yıllarında devam ettiği İstanbul Belediye Konservatuarı Türk Müziği Nazariyatı Bölümü'nden mezun oldu. Askerliğini 1968-1970 arasında İstanbul'da yaptı. 1968'de mezun olduğu konservatuarda hocalık görevine başladı. Bu arada Türk müziği piyano icracısı olarak bir dö-

nem Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu televizyonunda, Münir Nurettin Selçuk'un yönettiği İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyeti konserlerinde yer aldı. 1986'da İstanbul Üniversitesi'ne bağlanarak Devlet Konservatuarı'na dönüştürülen İstanbul Belediye Konservatuarı bünyesinde yarı zamanlı olarak sürdürdüğü Türk Müziği Bölümü'ndeki hocalığı emekliye ayırdığı 2007 yılına kadar devam etti. 23 Eylül 2010 tarihinde vefat etti, ertesi gün kalabalık bir cemaatin katılımıyla Ümraniye'de İhlamurkuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Müziğe evlerine piyano dersi vermeye gelen Madam Kavafyan ile ilkokul yaşlarında başlayan Özkan, annesinin ısrarıyla yönelmiş Batı müziğiyle ilgilenmemiş, büyük bir merakla Türk müziğine bağlanmıştır. Dayısı neyzen ve gazeteci Ahmet Doğan Özeke'nin anılarında belirttiğine göre da ha sekiz yaşında iken Beyazıt Çadircılar caddesinde ney satan Osman Dede vasiyetiyle ney sazını tanımış, ardından kısa bir süre Erdoğan Köroğlu'ndan ve İçerenköy'de Hasan Dede'den ders almış, ancak asıl hocası, Yenikapı Mevlevihânesi'nin son şeyhi Abdülkadir Baykara'nın büyük oğlu Gavsi Baykara olmuştur. Ondan klasik tekke tarzı ney üflemeği öğrenmiş, klasik edebiyat bilgisini geliştirmiş, divan edebiyatının hemen her formunda aruzla şiir yazma, tarih düşürme vb. konularda belli bir seviyeye ulaşmıştır. İstanbul Belediye Konservatuarı'ndaki öğrencilik yıllarında Şefik Gürmeriç, Nevzat Atlı, Halil Bedii Yönetken, Şive Ölmez, Muazzam Sepetçioğlu, Melahat Pars, Süheylâ Altınışdört gibi hocalardan faydalanmış, ayrıca Kemal ve Naime Batanay çiftinden tambur çalmayı öğrenmiştir.

Müzikide ciddi, seviyeli ve tâvizsiz duruşuyla tanınan Özkan, icracılığı ve bestekârlığı ileri düzeyde bir müzisyen olmasına rağmen zamanla teorik alandaki hocalığı öne çıkmıştır. Hamparsum notasını ve aruz vezni kendine öğrenip geliştirmiş, müzikte ilgi duyduğu derin nazari konuları, uzun yıllar üzerinde çalıştığı *Türk*

İsmail Hakkı Özkan

Müzikisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri adlı eserinde ele almıştır (İstanbul 1984). Günümüzde yaygın biçimde faydalanılan, hassasiyetle hazırlanmış hacimli ve ayrıntılı olan bu eser Türk müzik nazariyatının zor meselelerini kolaylıkla öğreten yönüyle de dikkat çekmektedir. Türk müzikisi nazariyatına ve tarihine dair genel bir girişle başlayan, temel solfej bilgilerinden Türk müziğindeki beste biçimlerine kadar pek çok konunun ele alındığı kitapta 154 makam eser örneği verilerek anlatılmıştır. Ayrıca bütün usuller, velveleli şekilleri ve kudümde vuruluş biçimleriyle yine örnekler verilerek izah edilmiştir.

İsmail Hakkı Özkan, kitabının temel kaynakları olarak Hüseyin Sadeddin Arel ve Mehmet Suphi Ezgi'nin eserleriyle, bu nazariyatçıların sisteminden hareketle konservatuardaki kendi nazariyat hocası Şefik Gürmeriç'in hazırladığı notları göstermektedir. Ancak zamanla bu bilgileri bir hayli geliştirerek bazı inceliklere de yer vermiş, eğitimcilik tecrübesiyle yeni tesbit ve ilâvelerde bulunarak eserini sürekli genişletmiştir. Bu eser üzerinden, nazari görüşlerinin değişimi ve nazariyat açısından Arel-Ezgi sisteminden geleneksel yaklaşıma yavaş yavaş nasıl yöneldiği gözlenebilmektedir. Kitabın sekizinci baskısına ilâve edilen, temelini XVIII. yüzyıldan Abdülbâki Nâsır Dede, Uncuzâde Mehmed Emin Efendi ve Ali Nutkî Dede'ye dayandırarak Hamâmizâde İsmail Dede Efendi, Zekâi Dede, Rauf Yektâ Bey ve Gavsi Baykara kanalıyla kendisine ve ondan da öğrencilerine kadar uzanan meşk silsilesi onun klasik müzikinin gerçek aktarım kanallarına duyduğu saygıyı göstermektedir. Yine sekizinci baskı için yazdığı önsözde yer alan "... özellikle beni gerçek ve ciddi Türk müzikisi dünyasına uyandıran, müzikimizin her dalında kendisinden çok büyük bilgiler aldığım merhum hocam, neyzen, kudümzen ve bestekâr Gavsi Baykara" sözleriyle bu sistem içerisinde kendini konumlandırmış olduğu mevkiye işaret eder. 10 Şubat 2001 tarihinde ter-tip ettiği "feyz-i yektâ" makamına bu adı vermesinin sebebinin bu makamı Rauf Yektâ Bey'in aziz ruhuna ithaf etmek olduğunu belirtmiş olması da yine bu ilişkiye verdiği önemi göstermektedir. Kendi hocasının hocası olması münasebetiyle Rauf Yektâ Bey'i meşk silsilesi bakımından kendi hocası olarak da saydığını ifade etmiştir. Rauf Yektâ Bey'in torunu ve Özkan'ın yakın dostu olan Yavuz Yektay'ın ifadesiyle "aynı zamanda onun torunu da sayılabilir." Bu silsileyi bütün öğrencilerini